

İSED

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt 1, Sayı 1, Haziran 2021

KİTABIYAT

Kitap İsmi: Halk Anlatıları

Yazarı: Adnan Binyazar

Yayın Yılı: 2003

Yayın Evi: Can Yayınları

Sayfa Sayısı: 311

Yazar

Orhan TOKAT

Öğretmen, Kültür MTAL, orhantokat@windowslive.com

ORCID NO: 0000-0003-1108-7810

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Kitap Tanıtımı

Gönderim Tarihi: 20 Mart 2021

Kabul Tarihi: 10 Haziran 2021

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2021

Halit Ziya UŞAKLIGİL mensur şiir tarzında yazdığı *Mazi* adlı şiirinde der ki: *Mazi benim için sevinçlere, gülüşlere sahne olan, ruhu okşayan bir gökyüzüdür.* Bu kitabı anlatmaya başlarken bu söz bize iyi bir yol gösterici olabilir. Çocukluk dönemi ve geçmişte kalan yıllar, her nedense, insana daha güzel anılar olarak görünür. Adnan BİNYAZAR da çocukluk döneminde özellikle “nene”sinin anlattıklarına, hâl ve hareketlerine dikkat etmiş. Âdeta onun ilk öğretmeni olan nenesi, onun için bir rol model olmuştur. Bu özellik, kendisini yıllar boyunca etkilemiştir. Bütün bunlar bize insan hayatında çocukluk döneminin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gösteriyor.

Halk belleğinde yaratılmış bu anlatılar kuşaktan kuşağa zaman ırmağının üstünde akar gelir (s23). Yani aslında birçok edebî akım ve birçok edebî dönem geride kalmış olabilir; fakat halk edebiyatı yüzlerce yıldır insanlar arasında var olmuş ve bu şekilde günümüze kadar gelmeyi başarmıştır.

Halk Anlatıları tür olarak yer yer *anıya* kaçan bir *deneme* kitabıdır. Kitabın ismi ile içeriğinin uygun olduğunu söylemek mümkündür. 311 sayfadan oluşan kitabın kapağında Fikret OTYAM’ın bir resmi bulunmaktadır.

Kitabın girişinde yazarın kısa bir biyografisi yer almaktadır. Daha sonra İçindekiler kısmı verildikten sonra Yaşar Kemal’in “*Kalabalık gibi zekisi dünyaya gelmemiştir!*” sözüyle kitap başlıyor diyebiliriz. Kitabın Giriş bölümü, Türk ve dünya edebiyatındaki yazarlardan örnekler vererek konuyu açıklayan iyi bir başlangıç olmuş. Ortaya konan görüşler temellendirilmiştir. Anlatılan konular ile ilgili verilen örnekler gayet yerinde olmuştur. Kitabın sonuna Sonsöz’den sonra Kaynakça bölümü eklenmiştir.

Kitaptaki bölümler şunlardır: DESTANLAR/SÖYLENCELER, DEDE KORKUT ANLATILARI, HALK HİKÂYESLERİ, ÇAĞDAŞ DESTANLAR, ÇAĞDAŞ ANLATI. Bu bölümler de kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bu bölümlerin sıralanışında ilk yaratılış destanlarından başlayarak günümüze kadar gelen bir nevi kronolojik bir sıra gözetilmiştir.

Destanlar/Söylenceler bölümünde, yaratılış efsanelerine ve destanlara ait olağanüstü olayları ve motifleri görmek mümkündür. Burada dikkati çeken başka bir durum da anlatılan hikâyelerdeki ilk insanın yaratılışı ile Kuran’da geçen Hz. Âdem’in yaratılışı arasındaki benzerliktir.

Ağtlar bölümünde, insanoğlunun ölüm karşısındaki aciziyetini gösteren şiirler bulunuyor. Yaşar Kemal’in ifade ettiği gibi herhalde insanların en çok uğraştığı konu ölüm olmuştur. Zaten birçok sanat eseri de bu gizemli olay karşısında kalıcı olmak için ortaya çıkar. Yaşar Kemal’in eserlerinden alıntılar olan bu bölümde özellikle sayfa 71’de yer alan *Bebek Ağıtı* yürekleri dağlayan çok acıklı bir şiir. Bize evladını kaybeden bir anneyi anlatan Sezai Karakoç’un bir şiirini hatırlatıyor: *Elinde bir ip nereye / Bilmez bağlayacağını anne.*

Halk Masalları bölümünde, masalların gücü gösterilir. Binbir Gece Masallarının sadece Doğu Kültürünü değil aynı zamanda Batı kültürünü de etkilediği ifade edilmiştir. Ayrıca bizim kültürümüze ait olan birçok eserin Batılı ülkelerin müzelerinde sergilenmesinin doğru bir davranış olmadığı belirtilmiştir.

Yılanlar Padişahu Şahmeran bölümünde, yazarın çocukken gördüğü şahmeran motifleri ve onlara karşı yaptığı anlamlandırmalar anlatılmıştır. Murathan Mungan’dan örnekler verilerek yazılan bölümde “ihanet ve güvenilmezlik” esas temalar olmuştur.

Ölümsüzlük Otu bölümünde, özellikle Lokman Hekim ile ilgili bilgiler verilmiştir. Onun bir bilge olduğu, topladığı bilgilerle hastalara şifa dağıttığı söylenmiştir. Ayrıca Gılgamış Destanı’ndaki Uruk kralı nasıl ki ölümsüzlüğü aramışsa Lokman Hekim’in de bu yönde çalışmalarının olduğu ifade edilmiştir. Amerikalı yazar William Faulkner “*Geçmiş asla ölü değildir, hatta geçmiş bile değildir.*” sözüyle insan ve zaman unsurlarına dikkat çekmiştir. Buna bağlı olarak yazarı çok etkileyen nenesi, bu bölümde sözleriyle, hâl ve hareketleriyle tekrar karşımıza çıkıyor. Geçmiş kendi belleğinde hâlâ çok canlıdır.

Yunus Söylenceleri bölümünde, Yunus Emre ile ilgili anlatılan bazı olaylara yer verilmiştir. Onunla Taptuk Emre arasındaki muhabbet dile getirilmiştir. Yunus Emre 30 yıl boyunca onun kapısında çalışmıştır. Aralarındaki bu bağ, şiirlerle de desteklenmiştir. Yunus'un dili halkın dili gibi temiz ve akıcıdır.

Pir Sultan Söylenceleri bölümünde, onunla Hızır Paşa arasında geçen meşhur hikâye anlatılmıştır. Şah'a olan sevgisi dile getirilmiştir. Ayrıca o dönemdeki birçok olguda Hacı Bektaş'ın önemine vurgu yapılmıştır. Pir Sultan, haksızlığa, zulme karşı durur. Koruyup kolladığı Hızır, gün gelir onu darağacına çıkarır. Bunu gören halk, Pir Sultan'ı ölümsüz kılar. Tıpkı Şahmeran anlatısında olduğu gibi burada da insanların güvenilmezliğine gönderme yapılır. Pir Sultan Abdal "*İlle dostun gülü yaralar beni*" diyerek başkasının attığı taştan değil dostun attığı gülden rahatsız olur.

Nasrettin Hoca Anlatıları bölümünde, halkın bu fıkraları benimsediğine ve güncel tuttuğuna vurgu yapılmıştır. Türkçenin kıvraklığı, espri gücü, anlatımsal yalınlığı Nasrettin Hoca öykülerinin düşünsel özünü oluşturur (s157). Fıkraların güncel kalmasının bir sebebi de komikliğe karışan gerçeklik unsurları olmuştur. Timur ile olan fıkralar kendisinin hazırcevap oluşunu görmek açısından yerinde kullanılmıştır. Ayrıca İlhan BAŞGÖZ, Aziz NESİN, Pertev Naili BORATAV gibi yazarlardan alıntılar verilerek görüşler temellendirilmiştir.

Dede Korkut Anlatıları bölümünde, kendisinin toplumdaki baskın rolünden bahsedilmiştir. *Beyrek* bölümünde, bu hikâyenin Anadolu anlatılarını etkilediği ifade edilmiştir. Ayrıca günümüzde bu anlatıların yeteri kadar canlı tutulmamasından şikâyet edilmiştir. *Deli Dumrul* bölümünde, bir insanın kendine güvenip başkasını küçümsemesinin yanlış olduğu dile getirilir. Bir de töreye uygun bir davranış değildir bu. Nitekim bu davranışın bedelini Deli Dumrul ağır öder. Deli Dumrul ile Yunan mitolojisindeki Alkestis arasındaki benzerlikler dikkate değerdir. Bu bölümün sonunda yine bir halk aşığı olan Karacaoğlan'dan "*Dinle sana bir nasihat edeyim / Hatırdan gönülden geçici olma*" ile başlayan didaktik bir şiiri eklenmiş. Konuya uygunluğu bakımından yerinde bir seçim olmuş. *Tepegöz* bölümünde, insanların kötülükleri başka varlıklara (cadı, dev, cin...) yüklediğinden bahsedilir. Deli Dumrul hikâyesinde olduğu gibi burada da Tepegöz ve Yunan mitolojisindeki Polyphemos tipi arasındaki benzerlikler ilginç tespitler olmuştur. Tepegöz hikâyesinde aslında "insanı insan yapan erdemler" üstün gelmiştir.

Halk Hikâyeleri başlığı altındaki *Kerem ile Aslı* bölümünde, bu hikâyeden alınan çok sayıda dördlük nazım birimiyle yazılmış şiirler mevcuttur. Ayrıca çocukluk yıllarından bir hikâye anlatıcısı olan Nuri Dayı olayları anlatmada ustalığıyla ön plana çıkar, diğer bütün hikâye anlatıcılarından daha yeteneklidir. En sonda da Nazım Hikmet'in *Kerem Gibi* şiiri eklenmiş. Bireysel bir aşk hikâyesinin sonuna bu toplumsal mesaj içeren şiirin eklenmesi yazının bağlamı açısından pek uygun düşmemiştir. *Ferhat ile Şirin* bölümünde, hikâyenin verilmesinin yanı sıra daha önce dikkat edilmeyen bir noktaya vurgu yapılmıştır: Mehmene Banu. Kendisi Ferhat'ı sevmesine rağmen kardeşi için bu aşkından vazgeçmiş ve fedakârca davranmıştır. Nazım Hikmet'in de olaya bu bakış açısıyla yaklaştığı dile getirilmiştir. Ayrıca metinde yer alan "muştı, tansık, sağaltmak" gibi günlük dilde pek kullanılmayan kelimelerin yerine daha güncel ve akıcı kelimelerin kullanılması yerinde olurdu. *Köroğlu* bölümünde, birçok bölgede anlatılan varyantların olduğu belirtilmiştir. Bu anlatıların ortak noktası ise "yiğitlik" ve "yoksulu korumak" temalarıdır. Paşaya kötü bir at getirdiği gerekçesiyle gözlerine mil çekilen Deli Yusuf'un oğlu Ali Ruşen de bu olaydan sonra Köroğlu olur.

Çağdaş Destanlar başlığı altındaki *Destansal Şiir* bölümünde, yılların biriktirip günümüze getirdiği bu üslubun daha yaygın bir şekilde ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Tabii ki bu kaynaktan beslenen sanatçılar da vardır ve bunların ismi zikredilmiştir. Ayrıca Oğuz Kağan metinlerinin Paris'te, Dede Korkut metinlerinin ise Dresden ve Vatikan'da olmasının yabancıların eskiden beri bu konulara ilgilerini göstermektedir. *Kuvâyi Milliye* bölümünde Kurtuluş Savaşı'na destek veren kahramanlar anlatılır. Özellikle Karayılan ile ilgili şiirden alıntılar vardır. Nazım Hikmet'in edebi yönünü Cemal Süreya, Turgay FİŞEKÇİ, Pablo NERUDA gibi şairler de övmüştür. *Üç Şehitler Destanı* bölümünde, Fazıl Hüsnü DAĞLARCA'nın yazdığı bu şiirden alıntılar vardır. Şair kendi askerlik deneyimlerinden de yararlanmış. İnsanlar korkusuz bir şekilde ortak bir amaç etrafında kenetlenmişlerdir. *Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda* bölümünde, Cahit KÜLEBİ'nin 13

şiriden oluşan eseri anlatılmıştır. Bu şiirlerde Anadolu toprağı ve insanının gerçekleri öne çıkar. Düşmanı kovan Mustafa Kemal, sadece bir asker değil, ulusal bir devrimcidir. *Sakarya Meydan Savaşı / Kuvayı Milliye Defteri* bölümünde Ceyhun Atuf KANSU'nun bu şiirinin çağdaş bir destan niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Kendi emeğıyle var olmaya çalışan insanlar anlatılmıştır. Yine diğer bölümlerde de olduğu gibi şiirlerden alıntılar yapılmıştır.

Çağdaş Anlatı başlığı altındaki *Geleneksel Anlatıdan Çağdaş Anlatıya* bölümünde, Orta Asya'dan gelen ozanlık kültürünün bugün de devam ettiği anlatılmıştır. Kitabın genel atmosferine uygun olan bir bölümdür; çünkü kitaptaki anlatılar da klasikten moderne doğru evrilmiştir, diyebiliriz. Bunun yanında önemli olan geçmişten gelen birikimi sadece aktarmak değildir. Esas değerli olan, bu birikimin üzerine yeni bir üslup inşa edebilmektir. *Yaşar Kemal* bölümünde, ona özel anlatılanlar bir araya getirilmiştir. Kitabın diğer bölümlerinde de kendisinden alıntılar yapılmıştır. Ayrıca ona uzun bir bölüm de ayrılmıştır. Yazarın Yaşar Kemal sevgisini de bu bakımdan görmek mümkündür. Yaşar Kemal halk anlatılarının zenginliğini şiirsel bir üslupla anlatmayı başarmıştır. Böylece çağdaş bir kaynak hâline gelmiştir. Aynı zamanda Anadolu'daki kültür birikiminin de yok olup gitmesini engellemiştir. Kitaplarından alıntılarla ilerleyen bölümde doğa ve insana dair birçok terimin kaynağı olduğu da söylenmiştir. Başka yazarların da onun hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Yazara göre Shakespeare'in İngiliz dilinde yaptığını Yaşar Kemal Türkçede yapmıştır.

Sonsöz bölümünde, yine Yaşar Kemal'in *Sarı Defterdekiler* kitabından muamma şiir örnekleri verilmiştir. Bunun yanında ulusal kültüre sahip çıkmanın önemi bir kez daha hatırlatılmıştır.

Yazarın üslubu açık ve anlaşılırdır. Ayrıca birkaç yazım yanlışı dışında imla ve noktalama yanlışı pek görülmemektedir. Paragrafların sonunda genelde o paragrafı özetleyen ana düşünce tarzında görüşler belirtmiştir. Başka eserlerden yapılan alıntılar daha küçük puntuyla verilmiştir. Genel olarak metinlerde bilgi ve sanat iç içedir, diyebiliriz.

Herhangi bir teknolojik alete sahip olmayan insanların, uzun kış gecelerinde kendi hayal dünyalarında yaratmış oldukları ve anlattıkları bu anlatıları okumak için bu kitap iyi bir fırsat.